

SANATTA BEDEN TEMSİLİNİN DÖNÜŞÜMÜ: KUSURLU BEDEN

TRANSFORMATION OF BODY REPRESENTATION IN ART: THE IMPERFECT BODY

Burcu Özyonar Çırak*

Öz

Sanatın merkezinde yer alan beden, geçmişten günümüze sosyolojik, politik, inanç ve bilim gibi etkenlerle dönüşüme uğramıştır. Sanatta kusursuzluğu ile konumlanan beden temsili, zamanla yerini karşıtı olan kusurlu bedene bırakmıştır. Sanattaki bu yeni temsil kusurlu sayılan bedenin öteki olmaktan kurtarılması bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle sanatta yeni entegre olan bu anlayışın incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada kusurlu beden temsiline yakından ve günümüz örnekleri ile incelenmesi amaçlanmıştır.

Nitel yaklaşımının benimsendiği betimsel olan bu çalışmada konuyla ilgili güncel basılı ve elektronik kaynaklardan faydalanılmıştır. Eserlerinde ölü, hasta ve deforme beden temsillerine yer veren, farklı disiplin, malzeme ve teknik kullanan Kiki Smith, Marc Quinn, Janine Antoni, Emma Hopkins, Virginia Bersabe ve Magda Hueckel' in eserleri incelenmiştir. Çalışmada incelenen sanatçıların, hasta, eksik ve fani beden formlarını sanatlarına dahil ettikleri, bedenin görünmeyen, örtbas edilen zayıf yanlarıyla barıştıkları ve kusurlu olanı sanatta görünür kılmayı başardıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Beden, Kusurlu Beden, Modernizm, Postmodernizm.

Abstract

The body, which is at the center of art, has been transformed from past to present by factors such as sociological, political, belief and science. The representation of the body, which is positioned with its perfection in art, has left its place to the imperfect body, which is its opposite. This new representation in art is important in terms of saving the body, which is considered to be defective, from being the other. For this reason, it is thought that it will be useful to examine this newly integrated understanding in art. In this study, it is aimed to examine the imperfect body representation closely and with today's examples.

In this descriptive study, in which the qualitative approach is adopted, up-to-date printed and electronic resources on the subject have been used. The works of Kiki Smith, Marc Quinn, Janine Antoni, Emma Hopkins, Virginia Bersabe and Magda Hueckel, who include representations of dead, sick and deformed bodies in their works and use different disciplines, materials and techniques, have been examined. It was concluded that the artists studied in the study included sick, incomplete and mortal body forms in their art, made peace with the invisible, covered-up weaknesses of the body and managed to make the imperfect visible in art.

Keywords: Body, Imperfect body, Modernism, Postmodernism.

Araştırma Makale // Başvuru tarihi: 02.09.2022 - Kabul tarihi: 29.12.2022.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, burcuozyonar@gmail.com, <https://orcid.org/000-0002-9335-1576>

1. Giriş

Beden sanatın mihenk taşı olarak görülmüş, geçmişten günümüze sanatın merkezinde yer almıştır. Beden; zaman içinde inanç, bilim, siyaset ve kültür gibi birçok etken ile değişime uğramış, zamanın katalizör etkileri ile dönüşüm içine girmiştir. Sanat içinde yer alan beden de bu etkilerden etkilenmiştir.

Sanatın gayesi olan güzellik ile sanatçı ideal olanın peşine düşmüştür. Böylece bedende de idealin aranmasıyla kusursuz beden arayışına girilerek sanatçı için beden estetik hazzın temsili olmuştur. Geçmişte kusursuz beden imgesi bir sanat meselesi olduğunu ve bedeninin de bir sanat nesnesi gibi yapılandırıldığı görülmektedir. Özellikle Rönesans ve öncesinde insan bedeni formüle edilerek, kusursuz olana ulaşmaya çalışılmıştır. Bu dönemlerde sanatta yer alan bedenlerin, canlı renklerle resmedilerek sağlıklı olmaları önem taşıdığı ve sağlıklı, zayıf yönlerine yer verilmediği görülmektedir (Corbin, A., Courtine, J., Vigarello, G., 2021: 571- 576).

Sanatta yeni arayışlara girilen modernizmde özellikle gelenek ve sanat arasındaki kopuşla birlikte sanattaki tüm kurallar sorgulanarak yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Modern sanatçının bedene bakışı da dönüşüme uğramıştır. Beden temsilleri sanatçının bakışı duygusunu yansımasıyla sübjektif bir temsile dönüşmüştür. Kusursuzluk arayışı yerini duygu ve gerçekliğe bırakmaya başlamıştır. Modern sanatla birlikte gelişmeye başlayan özgürlük, düşünce ve non figüratif sanat anlayışıyla birlikte birçok yeniliğe ulaşılmıştır (Yılmaz, 2021:163).

Bu gelişmelerin devamlılığı olarak modern sonrası sanattaki beden temsiline dönüşümünde özellikle feminist hareketin etkileri yoğun olduğu görülmektedir. Kadın sanatçıların savaş alanı haline gelen bedenleri ile özellikle anti estetik beden temsillerinin sanatta dahil edildiğini görmekteyiz. Böylece beden, postmodernin temel anlayışı olan sınırsızlığı ve akışkanlığı ile sanatta çok yönlü temsil bulmaya başlamıştır. Beden maddeselliği, kimliği ve morfolojik yanıyla farklı şekillerde ele alınmaya başlanılmıştır. Sanatçı bedene farklı bakarak kusurlu, dışlanan ve öteki olana yer verip sanat tarihinin görmekten kaçındığı bedeni öne taşımıştır.

Beden, sanattaki önemli değişimlerden biri olması nedeniyle sorgulanan ve araştırılan konulardan biri olmuştur. Bu bağlamda sanata sonradan dahil edilen kusurlu bedeninin de

sanatta konumlanışını anlamak önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmada, beden temsilindeki değişimler içinde yer alan sanata kusurlu beden temsillerinin yansımaları değerlendirilmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada, kusurlu beden temsilinin sanatta nasıl konumlanmıştır? sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla araştırmada sanatta bedene temsiline genel bir bakış yapılarak postmoderne kadar değişen beden temsiline yer verilerek, sanata sonradan dahil olan kusurlu beden temsiline değinilmiştir. Bu bilgiler ışığında çalışmalarında ölü, hasta ve deforme beden temsillerini kullanan, farklı malzeme ve yaklaşımı benimseyen 1960'lardan günümüze yabancı sanatçılardan örneklere yer verilerek kusurlu beden temsillerine yakından bakılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, basılı ve elektronik kaynaklardan yararlanılmış, sanatçılara ait örnekler konuya açıklık getirmesi hedeflenerek amaçlı örneklem olarak seçilmiş ve eserler yorum bilimsel olarak çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, sanatçıların beden temsiliyeti ile ilgili reformları, bedene yaklaşımdaki özgünlüklerin ortaya çıkışını salık bıraktığı, yeni beden temsillerinin temelde, sanatın güzellik kavramını yıkan beden formlarına işaret ettiği görülmüştür. Ayrıca bedene karşı yaklaşımların sanatta yeni anlam ve biçimlere olanak tanınması ile bedenimizle günlük hayatla olan ilişkimizi de değiştirmiş olduğunu ve sanatın ötekileştirilen bedenimiz ile insanları yüzleştirerek onunla barış içinde olunmasını sağladığı görülmüştür.

2. Sanatta Beden Temsili

Beden kavramı, inanç, toplum, kültür ve sosyolojik etkiler ışığında çok yönlü etkileşimler altında değişmiştir. Bedenin sanatta ki temsilleri de bu etkenlerle dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm sanat tarihi içinde farklı şekillerde görülmüştür.

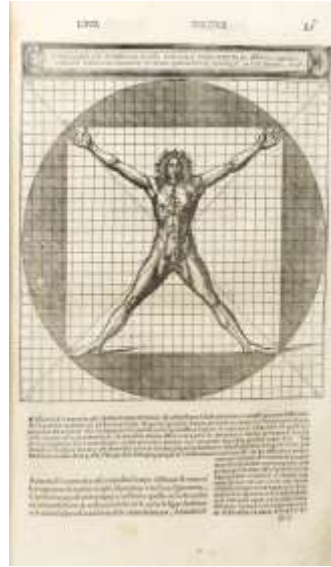
Klasik tasvirlerde beden, resmin merkezi dayanak noktası olarak görülmüştür. İnsan bedenini merkeze koyan bu anlayış doğrultusunda, bedeni ölçü alan resim teorileri üretilmiştir. 1435' te Floransalı Leon Battista Alberti, tasvirde yer alan perspektifin ve diğer nesnelerin insan bedenini oran olarak geçmemesini sağlamak amacı ile insan bedenini üçe bölerek, tasvirin merkezine bedeni koymaya çalışmıştır. Alberti' nin insanın her şeyin ölçüsü olması konusundaki mantığı ile *historia* kompozisyon bahsinde "Ressamın büyük eseri tarihtir, tarihin parçaları

bedenlerdir, bedenın bölümü uzuvdur, uzuvun bölümü yüzeydir” (Corbin, A., Courtine, J., Vigarello, G., 2021: 565). Bu anlayış yüzyıllar boyunca önemini koruyarak devam etmiştir. Bununla beraber sanatta trajik sahnelerde bile beden kahramanlaştırılmıştır. Rönesans ressamlarından biri olan Masaccio (beceriksiz Tomasso), dönemin katı resim anlayışına yenilikler getirmiştir. Sanatçı naif beden görünümleri yerine büyük ağır figürler, katı köşeli biçimler, çiçek ve değerli taş gibi detaylar yerine iskeletlerin görüldüğü açık mezar detayları resmetmiştir (Gombrich, 2002:229). Sanatçı *Yeryüzü Cennetinden Kovulmuş Olan Adem ile Havva'nın* (1425) ifadelerini gerçekçi bir şekilde suçlu ve pişman olarak yansıttığını, ayrıca anatomik bakımdan detaylı biçimde resmettiğini ve figürleri resmin merkezine aldığını görmekteyiz (Görsel 1).

Görsel 1. Masaccio, *Yeryüzü Cennetinden Kovulmuş Olan Adem ile Havva (Ayrıntı)*, 1425, Fresk, Santa Maria Del Carmine Kilisesi, Brancocci Şapeli'nin Freskosundan, Floransa.

Ressamlar ve Heykeltıraşlar bedenın anatomik yapısına ve ifade kuvvetine 14. yüzyıldan itibaren önem vermeye başlamışlardır. Bedenin hakikatlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu anlayışla yüceltilen beden, sanatta modernizmde temellerini atmıştır. Romalı yazar, mimar ve mühendis Marcus Vitruvius Pollio' un *De Architectura'* sında (*Mimarlık Üzerine*) yer alan mükemmel bedenın çember ve kare gibi kusursuz geometrik şeklin içeresine oturtulabileceğini iddia etmiştir (Görsel 2).

Görsel 2. Marcus Vitruvius Pollio, “*De architectura libri decem*” adlı kitaptan bir görsel, 1624.

Beden Hristiyanlık geleneğinde ise uyumu ve güzelliği temsil etmiştir. Tanrı yaratılmışların en güzeli olan Mesih İsa'nın suretini oluştururken, biçimsiz görüntüsüyle şeytani bedenler çirkinlikle bağdaştırılmıştır. Hristiyanlığın cisimleştirilmiş Tanrı temsili ile beden in faniği gerçeği ile bozulmuştur. Bedenin güzelliği canlı tazeliğiyle örtüşürken, ölümle çürüyen ve bozulan beden ile çelişmiştir (Görsel 3).

Görsel 3. Hans Holbein, *Ölü Mesih*, 1521, 30,5x 200 cm., Kunstmuseum, Basel.

Rönesans ile birlikte beden in saygınlığına olan bir diğer gelişme ise Mikrokozmos olmuştur. “Mikrokozmos; o dünyanın merkezindeydi, makrokozmosun, yani dünyanın yansıması ve özetiydi. İnsan denen yaratık onun sayesinde bedeni ve ruhu birbirinden ayrılmaksızın dünyanın bütününde pay sahibi oluyor, hayvanlar ve bitkiler alemine, yeryüzüne ve kozmosa bağlanıyordu”. (Corbin, A., Courtine, J., Vigarello, G., 2021:569). Bu anlayışın

benimsenmesiyle birlikte beden Rönesans'ın içinde önem kazanmış ve sanatçılar insan-mikrokozmos konulu resimler üretmişlerdir.

Rönesans' ta sanatçılar tarafından beden oranının araştırmasına yönelik çalışmalar devam ederek kusursuz beden temsiline ulaşılmaya çalışılmıştır. Sanatsal eserlerin üretilmeye başlanmasıyla sanatta beden erotik bir temsile dönüşmeye başlamıştır (Görsel 4). Böylece bedeni konu alan tasvirler hem dönemin modası hem de kişisel zevkten ötürü tercih edilerek yaygınlaşmıştır. Bu tasvirlerde uzanan kadın motifi sadece bakılmak üzere erotik bir figür haline gelmiştir (Aspostolos-Cappadona, 2005:54).

19. yüzyılın ilk çeyreğinde ise çıplak beden hala önem taşımaktadır. Çıplaklık kadın ve güzellik ölküsü ile örtüşmüştür. Fransız ressam Jean Auguste Dominique Ingres, çıplak kadını 19. yüzyıl sanatının merkezine yerleştirerek, akışkan, eklem hatlarının yumuşatılmış ve anatomik kurallara uymayan kadın bedeni tasvirlerinde arzunun temsilleri yatmıştır (Leppert, 2020:116).

Görsel 4. Jean Auguste Dominique Ingres, *The Valpinçon Bather*, 1808, Tuval üzerine Yağlı boya, 146 x 97,5 cm, Louvre, Paris.

19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. Yüzyıla kadar süregelen modernizm temelinde gelenek ve yeniliğin çatışmasını oluşturmuştur. Fransız ihtilali sonucu sanatçılar için üslup arayışları yönünde bir uyanış olmuş ve bu arayışlarının sonucu olarak sanat akımları doğmuştur. Modern sanat anlayışı estetik ve yenileme güdüsü taşıyan eğilimler doğrultusunda çıkmıştır (Hopkins, 2018: 37). Sanatçıların sanat adına duydukları bu yenilik arayışı sonucu Modern Sanat olarak adlandırılan çeşitli akımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu akımlar modern öncesinde dayatılan katı kurallara farklı arayış biçimleri getirerek yenilik katmayı hedeflerken estetik beğeniyi göz ardı etmeden ilerlemişlerdir. Modernin içinde yer alan sanata

yeni yaklaşımlar getirmenin gayesi aynı zamanda beğenide hedeflemektedir. Öyle ki Arthur Danto “Modern sanat, beğeni ile tanımlanmıştır” demiştir (Danto, 2014:144).

Modern sanatta belli kurallara dayanarak sanatta yeni bir şey söyleme güdüsünün yanı sıra mükemmeli yaratma güdüsü de ağır basmıştır. İlk modern sanatçılar olarak sayılan empresyonistlerin, tutucu sanat geleneğinden farkları resim yapma kuralları olmuştur. Akademide resim yapma kurallarına karşı çıkarak açık havada resim yapmayı ve insan gözünün renklere olan tepkilerini incelemeyi ve serbest fırça vuruşları kullanmayı deneyerek, amaçları usta ressamlar gibi doğayı daha da mükemmel resmetmek olmuştur (Gombrich, 2002:536).

Batının katı kurallarını reddeden sanatçılar yüzünü ilkel olarak adlandırılan sanata çevirerek, Afrika kabilelerinin maskları ve putlarına yönelerek sanatın kuralsız bu haline yönelmişlerdir. Avrupa sanatında ki doğaya bağlılık ve ideal güzellik gayesini geride bırakmak isteyen bu sanatçılar estetik kaygı gütmeyen üreten bu zanaatkâr anlayışa hayranlık duymalarına neden olmuştur (Farthing, 2014: 343). Belli kurallara dayanmayan tamamen içgüdüsel yapılan bu eserlerle sanattaki idealizm anlayışına karşı durmada önemli bir ilham kaynağı olmuştur. Modern sanatın içinde akla ilk gelen beden deformasyonu olarak Picasso’yu örnek verebiliriz. Picasso Barselona’da kötü şöhretli bir geneleve gönderme yapan *Avignonlu Kızlar* (1907) adlı eseri modern sanatın temsili olarak görülmüştür (Görsel 5). Eserin o güne kadar yapılmış tüm yenilik çabalarının üstünde radikal bir şekilde sanatta ki kurallardan kopuşu temsil etmektedir.

Görsel 5. Pablo Picasso, *Avignonlu Kızlar*, 1907, Tuval üzerine Yağlı boya, 243.9 × 233.7 cm. Museum Of Modern Art, New York.

Öte yandan Ekspresyonizm de ise yine sanatçılar güzel olana büyük karşıtlık duyarak, sanattaki güzelli yansıtma çabalarının ikiyüzlülük olarak görmüş bunun yerine acı, savaş, hastalık, ölüm gibi hayatta var olan gerçekleri görünür kılma çabasına girmişlerdir. Fakat onların bu çabası güzelden uzaklaşmaları nedeniyle halk tarafından hoş karşılanmamıştır. Picasso ve ardılları içinde gerçeğe ulaşmanın yolu yine biçimi bozmaktan geçmiştir.

Bu bağlamda güzel beden sarsıntılarını modern sanatta sanatçının kuralları değiştirme yeni bir etki yaratma çabasıyla ortaya çıkmış olduğunu görülmektedir. Modern sanatta özellikle ifadecilik ile uzaklaşmaya başlandığı görüle de bu dönem içinde beden, hep bir ikilik içinde yer almıştır. Yeni kutsayan modern sanat, içinde yer alan kuralların aşınmaya başlamasıyla postmodernin kılıcılarını içinde başlatmıştır.

Modernin aksine Postmodernizm ise estetik kaygıdan tamamen uzak kuralsızlığı merkezine alan bir anlayışı benimsemiştir. Aslında ilk adımlarını Duchamp' la atan postmodern anlayışın temeli kurulmuştur. Çünkü Duchamp estetik algıyı ve sanatı yok etmeyi amaçlamıştır. Sanattaki bu devrim Duchamp ve ardıllarının sanattaki gerçeklik söylemi ile gelişmeye başlamıştır. Sanatçı hayat ve sanatı birleştirmeye çalışırken gerçeğe de yüzleştirmiştir. Dada Manifestosu'nda (1918) Tristan Tzara, Dada' yı şöyle açıklamaktadır: "Dada bir protestodur; yıkıcı bir eylemdir. Mantığın yerle bir edilmesidir; işte Dada budur. Belleğin, arkeolojinin, geleceğin yıkımıdır. Dada özgürlüktür. Çarpışan renklerin, zıtların birliğinin, grotesk şeylerin, tutarsızlıkların ifadesi; kısacası yaşamın kendisidir..." (Antmen, 2014:123). Tzara' nın vurguladığı gibi zıtlıkların, grotesk şeylerin, tutarsızlıkların yansıması olan Dada içinde beden, parçalanmış, grotesk ve anti estetikdir.

Sanattaki büyük dönüm noktası olan Dada ise estetiğin reddi ve sanatın ölümü çabalarıyla birlikte sanatta beden olgusunun da dönüştürdüğü görülmektedir. Öyle ki Duchamp bedeni teşhir ve müstehcenlikle görünür kılmıştır. *Dişil incir yaprağı* (1950) adlı eserinde kadına ait bacak arasının kalıbını almıştır. Geleneksel ikonografiye göre gizlemeyi temsil eden incir yaprağı burada gizlenenin temsilidir ve tüm gerçekliğiyle görünmektedir (Sayın, 2015: 210).

Sanatta doğrudan beden araç olarak kullanılması ise Body Art ile olmuştur. Batıdaki ahlaki yapının çöküşü (uyuşturucu, cinsel özgürleşme ve kadın erkek ilişkilerindeki çöküş gibi),

Vietnam ve Soğuk Savaş dönemi gibi olumsuz yaşam koşullarının çıkışıyla birlikte, beden araçsallaştırılarak dünyanın sorgulandığı bir alan haline dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte artık niyet güzel olanı yansıtmaya değil, bedenini tersyüz edilerek, tenini kışkırtılması, tiksinti ve dehşet olmuştur (Le Breton, 2016:43).

Yine tüketim kültürünün artarak tüketimi hızlandırıcı reklam satış politikalarıyla birlikte hız kazanan idealize beden algısının artması ise sanatta pop kültürüne olan eleştiriyi doğurarak bu algıyı yıkmaya cabalarına girilmiştir (Lucie- Smith, Heartney' den akt. Yılmaz: 1999: 194). Sanata doğrudan giren beden, artık seyirlik olmaktan çıkarak söylemleri olan, provokatör bir konuma gelerek nesne olma durumundan özne olma haline geçmiştir. 1960'larla birlikte kadın hareketi sanatta da Feminist hareketin etkileri yoğun görünmüştür. Kadın sanatçıların himaye altında olan bedenlerini, yeniden ele geçirmeyi amaçlayarak bedenlerini araçsallaştırmışlardır. Bedenleri üzerindeki güzel ve pornografik bakışı yıkmayı hedefleyerek kadın bedenini görünmeyen kusurlarını ve kadınlığa dair gerçekleri ele almaya başlamışlardır. Bu sanatçılar sayesinde öğretilenleri sorgulamayı, bedene, tarihe ve eserlere yeniden bakarak, görünmeyeni sorgulamaya başlanmış, kendi bedenimizdeki birçok şeyi zıddıyla birlikte düşünmemize neden olmuştur (Yılmaz, 2013:354). Bedene daha morfolojik bir açıdan bakarak görmezden gelinen bedene ait açlık, zayıflık, hastalık, ölümcül, acıyan ve sızdıran yanlarını ortaya çıkarmıştır (Şahiner, 2015:181).

1980'lerin sonunda sanatta beden, tam ve bütün bir temsil sunmak yerine onu çağrıştıran parçalar ve kalıntılarla temsil sunmaktadır. Bu anlayış ile yükselen aşırıcılık ile bu durumun "iğrençlik" kavramı ile tanımlanmasına neden olmuştur (Hopkins, 2018:256). Cindy Sherman'ın kusmuk, dışkı gibi beden sıvılarını kullanarak yaptığı çalışmaları, Kiki Smith'ın bedeninin iç organları gibi iğrençlikle anılan sanatta ki bu eğilimler de zamanla beden temsiliyetinin sanatta ki yerini değiştirerek, bedeninin doğası olan tüm hastalıklı kusurlu yanlarının benimsenmesine neden olmuştur.

Tüm bu bedenden temsilineki dönüşümlerle beden iç ve dış tüm özelliklerini insani bir biçimde temsille sunmakta, geçmişte örtbas edilen kusurlu sayılan doğası gereği içinde yaşadığı özelliklerle kendine bugünün sanatında da daha açık bir temsiliyet sunmaktadır.

2. 1. Sanatta Kusurlu Beden

İnsanoğlu her şeyi karşıtıyla düşünmüştür. Karşıtlıklar ise bir durumu ya da herhangi bir betimi diğerinden daha iyi yaparak yüceltmış veya yermiştir. Kusur kavramı da aslında kusursuz kavramıyla birlikte düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır. Kusur, eksiklik, noksan, özür gibi anlamları içerirken, kusursuz; kusuru olmayan, mükemmel anlamına işaret eder (Sözlük. T, 1998:1420).

Sanat içerisinde kusur – kusursuzluk beden için bir nitelik temsili olmuştur. Öyle ki kusursuz beden imgesinin geçmişte bir sanat meselesi olduğunu, bedeninin de bir sanat nesnesi gibi görülüp yapılandırıldığı görülmektedir. Bedenin sanattın mihenk taşı olarak kabul görmesiyle birlikte beden idealize edilen yüceltilen olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu idealleştirme ise karşıtlık yaratarak kusurlu olanın tanımını belirlemiştir. Beden için bu karşıtlık hasta, sızdıran, acıyan, deforme olmuş, yaralı ve çirkin gibi nitelemeleri doğurmuştur.

Beden, insanlığın ortak formlarından olması ile sanattın da merkezinde yer almıştır. Öyle ki insan formunda tanrıçalardan başlayarak yerini dini betimlemelere, daha sonra burjuva ve hükümdar gibi tarihte önem taşıyan lider ve öncülerin sanatta temsil bulmuştur. Sanatta ki bu temsil hep güçlüye ve kusursuza işaret ederken, bedeninin fani ve savunmasız halini örtbas etmiştir.

Beden modern öncesi için resmedilen haz estetik beğeniyle ölçülen bir nesneyken, modern sonrası beden estetik beğeniye geride bırakarak gerçeğin temsilini sunmaktadır. Yani beden anatomik, fizyolojik acıdan gerçekleriyle ele alınmaktadır. Bedene yönelik kodlar bugün kırılarak bedeni bütünüyle ele almaya yönelik hale gelmiştir (Şahiner, 2015:173-174). Geçmişte ki bedene ilişkin ön kabullerimiz değişerek bugün bedenle ilgili öteki olarak gördüğümüz kusurlu olan nitelikleri ile yeniden düşünülmüştür. Bedeni doğası gereği berberinde getirdiği her türlü durumu ile kabullenerek sanatta da bu yanlarıyla da görünür kılmaya başlanmıştır. Sanatta nesne olan beden zamanla özne haline gelmiştir. Beden kişiden yalıtıldığında özne olarak görünmeye başlanmıştır.

İnsan ile bedeni arasındaki somut kopuşun ilk anını, derinin sınırlarını yırtarak teşhiri son noktasına vardiyan, yani özneyi paramparça eden ilk anatomistlerin ikonoklastik girişi

bağlamında başka bir yerde incelemiştik (Le Breton, 1993) Beden insandan yalıtıldığında artık hiçbir gücün durduramadığı bir merakın nesnesi olur (Le Breton, 2016:13).

Aynı yaklaşım sanatta da benimsenerek, bedeni kendi başına öznelştirerek hem iç hem dış yapı biçimini morfolojik bir biçimde yansıtarak göz önüne sermiştir. Sanatçı bugün beden, saklanması gerektiği düşünülen yanlarını izleyiciyle arasındaki perdeyi kaldırarak özgürleşmiştir. Artık sanatta beden “kusur” larıyla barışarak faniliğini, hastalığını, yaşlılığını ve deformasyonunu sergiler hale gelmiştir.

2. 2. Güncel Sanatta Kusurlu Beden Örnekleri

“Kusurlu beden” kavramı aslında karşıtı ile düşünüldüğünde kendisini açıklamaktadır. Kusursuz beden, güzel, genç, sağlıklı, belli bir idealizasyon içindeyken, kusurlu beden, çirkin, yaşlı, hasta, fani ve ideallerin dışında olan bedendir.

Beden, modern öncesi için resmedilen haz ve estetik beğeniyle ölçülen bir nesneyken, modern sonrası beden estetik beğeni geride bırakarak gerçeğin temsilini sunmaktadır. Yani beden anatomik, fizyolojik açıdan gerçekleriyle ele alınmaktadır. Rifat Şahiner beden, sanatta ki bu dönüşümünü şöyle ifade etmektedir:

Bedenin modernist idealizasyonundan sıyrılıp kusurlu, sızdıran, acıyan, dönüşen, morfolojisiyle yeni bir tartışma zemini yaratmasından ötürü, bu konu farklı bakış açılarıyla gündeme gelmektedir. En azından bugün, Modernizm’ in ideolojik olarak kodladığı ve toplumsal içinde yerleştiği beden olgusu, artık geçmişteki prosedürlerle ele alınamaz haldedir (Şahiner, 2015:173-174).

Şahiner’ inde ifade ettiği gibi beden artık göz ardı edilen tüm fizyolojik ve anatomik yanlarıyla sanatta var olmaktadır. Bedeni anatomik olarak ele alan ve bu konuda öncü sayılabilecek sanatçılardan biri de Kiki Smith olmuştur. Amerikalı sanatçı Kiki Smith, acil tıp teknisyeni olarak aldığı eğitimin etkileri çalışmalarında görülmektedir. Bedeni anatomik bir bakışla irdeleyen sanatçı, balmumu, kâğıt ve bronz gibi malzemeler kullanarak oluşturduğu heykelleriyle insan bedeninin iç organlarını ve sıvılarını görünür hale getirmiştir. Smith, bedeninin fizyolojisinin sanat olarak görülmesini başarmıştır. Çalışmalarındaki anatomik bedenler, kanıksanan ideal çıplak bedenlerden uzaktır ([http-1](http://1)). Modern Sanat Müzesi’nin baskı resim ve resimli kitaplar küratörü Wedy Weitman Smith’ in sanat yaklaşımı hakkında şunları söylemiştir: “Dünyayı deneyimleyişimizin asıl aracı, bedenimiz” ile çalışırken “Smith, vücudumuzun

işlevlerini ortaya çıkarmaya, gizemlerine hayret etmeye ve daha geniş bir çevre içindeki yerini göstermeye çalışmıştır. Hayati organlarımızı sarsıcı bir gerçekte, hiyerarşik bir sıra gütmeden, neredeyse klinik bir bakışla betimlemiştir” (Barrett, 2015:156).

Smith’ in 1990 tarihli balmumu heykeli (Görsel 6) biri kadın biri erkek iki figür metal çubuklar üzerinde asılı durmaktadır. Figürler bir ceset ağırlığında bedenlerinin ağırlığıyla sarkmaktadır. Kadın figürünün göğsünden akan su damlaları erkek figürde ise meni akmaktadır. Metal çubuklara asılı bu iki ceset, aynı zamanda da bedeninin yaşam veren sıvılarını da barındırmıştır. Sanatçı bedeni, faniliğe ve yaşama beşiklik eden bir alan olarak yansıtmayı başarmıştır.

Görsel 6. Kiki Smith, *İsimsiz*, 1990, Balmumu, 198,1 × 181,6 × 54 cm.

1992 tarihli eserinde (Görsel 7) ise ayakta duran bir figürün yarılmış gövdesinden sarkan uzun ince kumaş parçaları yer almaktadır. Smith özellikle doksanlarda yöneldiği bütün beden heykellerinde bedeninin içinin dışarıya yansıtılmasını amaç edinmiştir. Bu çalışması diğer çalışmalarının aksine direk iç organ formları kullanmayarak kumaş parçalarının figürün göğsünü yararak dışarı taşan kumaşlarla temsil bulmasına rağmen iç organlarının görünürlüğüne kavuşmasını travmatik bir şekilde sunmayı başarmıştır.

Görsel 7. Kiki Smith, *İsimsiz*, 1992, Elle boyanmış Nepal kağıdı ile metilselüloz üzerine grafit, D.Daskalopoulos Koleksiyonu. Courtesy Musée cantonal des Beaux-Arts de Lausanne.

Kiki Smith gibi yerleştirme, heykel ve resim çalışmalarında kimlik, genetik ve beden konularını ele alan İngiliz sanatçı Marc Quinn (1964) Sanatçını *Et Resmi* adlı serisinde (Görsel 8) “maddeselliğin en inkar edilemez biçimi olan ‘et’ in resme girişiyle birlikte beden, paradoksal bir biçimde, kendi konturlarının yokluğunda çözünür” (Ansen, 2014:9). Quinn’ in beden mahremine girerek teşhir ettiği içsel gerçeklik, ilk bakışta insan da şok etkisi uyandırsa da, devasa ebatlı bu resimler yarattığı kırmızı rengin şiddetli ile oluşturulmuş soyut bir kompozisyon düzenlemesi gibi görülmeye başlamaktadır.

Görsel 8. Marc Quinn, *Et Resmi (Homeoplatik Beslenme)*, 2013, Tuval Üzerine Yağlıboya, 279x419 cm.

Marc Quinn gibi bedenin iç kısmına odaklanarak parçalanmış organlara çalışmalarında yer veren bir başka sanatçı Amerikalı Janine Antoni de (1964) heykellerinde benzer işler üretmektedir. Klasik heykel anlayışını yıkarak sabundan ve çikolatadan yapılmış büstlerle adını duyuran sanatçı, çalışmalarında duygu ve beden ilişkisini farklı bir şekilde ele almıştır. Kemiklerle uzuvlara farklı bir okuma biçimi öneren sanatçı bir araya getirdiği parçalarla izleyiciye duygulara yönelik yaratıcı söylemlerde bulunmaktadır. *Kanal* (2015) adlı eseri (Görsel 9) için:

Annenizin pelvik kemiklerini tasma olarak takmak, kendinizi bir anı ile süslemektir. Bir an vardı ama hatırlanmadı. Antoni, bebeğin başının dünyaya ait olduğu, ancak vücudunun hala annenin olduğu o anı hala yaşıyor. Aynı bedenler haline gelmemize rağmen, bu iki alanda müzakere etmeye devam ediyoruz: anneninki ve dünyanınki. Doğum sırasında, yeni doğmuş bir bebeğin kafasındaki yumuşak zar, bebeğin kafatasının kemikleri ile annenin pelvik kemikleri arasında alışverişe izin verir. Kalıplama olarak adlandırılan bu süreç bebeğin doğumunu kolaylaştırır (http-2).

Bu heykelde Antoni' nin büstü bir kaba oyulmuş ve bir saksıyla kaynaşmıştır. Saksının deliği ile yumuşak zar arasında bir geçiş yolu oluşturan iki kap, bir kum saati olmak üzere birleşir. Göbek bağı gibi, bu geçiş yolu bir damarı diğerine bağlar diye ifade etmektedir (http-2). Antoni bedenin fizyolojik yapısıyla insan bedeninin deneyimlerini birleştirerek bedenin görünmeyen tanıklıklarını gözler önüne sermektedir.

Görsel 9. Janine Antoni, *Kanal*, 2015, Poliüretan Reçine, 68,6 x 38,1 x 38,1 cm.

Janine Antoni den farklı olarak bedeninin iç görünürlüğünden çok dış görünürlüğüne ele alan İngiliz genç sanatçı Emma Hopkins (1989) çalışmalarında bedeni anatomik bir inceleme ile ele almaktadır. Çalışmalarında bedenin deri, damar, yara, ameliyat izleri gibi gerçekçi beden algısıyla hareket etmektedir. Sanatçı portre çalışmalarında özellikle farklı yaşlarda ve kusurlu, yaralı, şişman gibi bedenlere sahip modeller seçmektedir. İleri yaştaki insanları model alan sanatçı gerçekçi bir şekilde detaylandırdığı beden karelerinde bedenin dış dünyayla temasta olan derisi üzerine odaklanmıştır (Görsel 10). Buruşmuş deri, zamanın beden üzerindeki etkilerini öne çıkararak bedenin faniliği ve savunmasızlığını temsil etmektedir. Sanatçı aynı zamanda bedenin maruz kaldığı, yara ve ameliyat izleri gibi tedirgin edici görüntüleri konu edinmiştir. Bedenin hasta, deforme olan yanına tanıklık etmemizi sağlamıştır.

Görsel 10. Emma Hopkins, *Geri Morgan'ı Gözlemlemek*, Polyester üzerine yağlı ve renkli kurşun kalem, 42x29cm.

Janine Antoni gibi ileri yaştaki insan bedenlerini konu edinen İspanyol sanatçı Virginia Bersabe (1990) ise yaşlılıkla birlikte beden de görülen deformasyonları mekan, kimlik ve hafıza ilişkisi içinde incelemektedir (Görsel 11). Yaşlı kadın figürlerini ana eksenine alan sanatçı, kurduğu mekan ve figür diyaloglarıyla izleyicide ilerleyen yaşlarla bakıma muhtaç terk edilmişlik gibi duyguları da izleyiciye sunmaktadır.

Görsel 11. Virginia Bersabe, *Uçurumun kenarında*, 2017, Tuval üzerine yağlıboya, 150 x 220 cm.

Çalışmalarında fotoğraf, video ve kolaj tekniklerini kullanan Polonyalı sanatçı Magda Hueckel (1978) ise *Obsesif Otoportreler* (2006) adlı eserinde insan bedeninin kaçınılmaz yok olma korkusunu kendi bedeninden görüntüleri çürüten meyve ve bitki görüntüleri ile birleştirerek beden sonunu estetik bir dil ile ifade ederken hoşlanılmayan bu duyguyu barışmamızı sağlamıştır (Görsel 12). Sanatçı on yıl sonra *Obsesif olmayan Otoportreler* (2016) adlı eserini üretmiştir. Bu eser ise ilkinin aksine beden iyileşme ve kendini onarma sürecine işaret etmiştir. Eserde yer alan beden görüntüleri aydınlık ve net bir şekilde olması da beden iyileşme sürecini yansıtmıştır (<http-3>).

Görsel 12. Magda Hueckel, *Obsesif Otoportreler*, 2006, Jelatin gümüş baskılar + alüminyum + cam, 16,6x24,7 cm

3. Sonuç

Sanatçının gerçekte yüzleşmesine olanak sağlayan, insan bedenine ve doğaya ait tüm zıtlıkları birbirinden ayırmaksızın harmanlayan postmodern beden, kusur ve kusursuzluğuyla sahneye çıkmıştır. Bedenin yeni bir tartışma zemini olarak sanata sızması ideal beden kavramını

ortadan kaldırmıştır. Böylece kusurlu olan da sanatta değer görür hale gelmiştir. Beğenilenin zıttı olan sanat başka alanlara ve pratiklere rehberlik etmiştir. Modernizmde yer bulamayan kusurlu beden algısına postmodernizmde kucak açılmıştır. Postmodernizmde sanat ve yaşamın arasındaki gerçeklik algısı tüm karşıtlıkları içinde barındırmaktadır. Buda kusurlu beden algısının deşifre edilmesine yönelik kapıları açmıştır. Sanatta bu anlayışa hizmet ederek kusurlu bedeni taçlandırmıştır. Böylece kusurlu bedene sanatta sıklıkla yer vermeye başlamıştır.

Kiki Smith, Marc Quinn, Janine Antoni, bedenın iç fizyolojisine yoğunlaşarak bedenın gerçekliği olan organ, kemik ve vücut sıvılarına odaklanırken, Emma Hopkins, Virginia Bersabe, Magda Hueckel gibi sanatçılar da ölüm, yaşlılık, bedende oluşan yara, çürüme gibi deformasyonları ele almışlardır. Bu örneklerle görüyoruz ki; bedenın dış formunun yanı sıra iç organlarının da bugün beden temsiline dahil olduğunu, bedenın insan ömründeki sürecinin belli bir dönemi (gençlik) değil de yaşlılık ve ölüm sürecinin de yeni beden temsiline dahil edildiğini görülmektedir. Bu temsiller aslında göstermekten ve yüzleşmekten çekindiğimiz gerçekliklerle bizleri buluşturarak kusurlu olarak kabul gören beden temsilleriyle yakından ilişki kurmamızı sağlamışlardır.

Modernizmin ötekileştirdiklerini kucaklayan postmodernizmde beden karşıtlıkların bütünüdür. Beden dışarı ve içeri, erkek ve kadın, doğal ve yapay gibi geleneksel karşıtlıklarıyla birlikte postmodernin entropisini arttırmıştır. Bu çeşitlilik birbirinden farklı beden çözümlerinin gündeme gelmesine sebep olmuştur.

Kaynakça

Ansen, S. (2014). "Eşikte", *Marc Quinn Akılın Uykusu*, ed. İlkay Baliç, İstanbul: Ofset Yapımevi, s. 7-13.

Antmen, A. (2014). *Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayınları.

Aspostolos-Cappadona, D. (2005). "İtalyan Rönesans Sanatında Kadın- Görmek ve Görülmek". *P Dünya Sanatı Dergisi*, sayı:36, 54- 65.

Barrett, T. (2015). *Neden Bu Sanat? Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri*, çev. Esra Ermert, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Corbin, A., Courtine, J., Vigarello, G. (2021). *Bedenin Tarihi 1*, çev. Saadet Özen, İstanbul: Alfa Yayınevi.

Danto, A. (2014). *Sanatın Sonundan Sonra*, çev. Zeynep Demirsu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Farthing, S. (2014). *Sanatın Tüm Öyküsü*, Hayalperest Yayınevi. İkinci Baskı, İstanbul.

Gombrich, E. H. (2002) *Sanatın Öyküsü*, çev. Ömer Erduran- Erol Erduran, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hopkins, D. (2018). *Modern Sanattan Sonra 1945- 2017*, çev. Firdevs Candil Erdoğan, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Le Breton D. (2016). *Bedene Veda*, çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Sel Yayınları.

Leppert, R. (2020). *Nü*, çev. Aydan Çavdar, Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.

Sayın, Z. (2015). *İmgenin Pornografisi*, , Metis Yayınları: İstanbul.

Sözlük, T. (1998). *Sözlük -2*. Ankara: Türk dil kurumu yayınları.

Şahiner, R. (2015). *Çağdaş Sanatta Temsiliyet Krizi Çağdaş Kuramlar ve Güncel Tartışmalar*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yılmaz, M. (2013). *Modernden Postmoderne Sanat*, ed. Ayşe Nahide Yılmaz, Ankara: Ütopya Yayınları.

İnternet Kaynakları

http-1 : <http://www.janineantoni.net/#/to-channel/>, Erişim tarihi: 30.04.2021.

http-2 : <https://walkerart.org/press-releases/2006/walker-art-centers-kiki-smith-exhibition-trav>, Erişim tarihi: 30.04.2021.

http-3 : <http://www.hueckel.com.pl/personal/184-non-obsessive-self-portraits>, Erişim tarihi: 28. 05. 2021.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. "Masaccio, Adem ve Havva'nın Cennetten Kovuluşu", 1425, Fresk, Santa Maria Del Carmine Şapeli, Floransa.

BATUR, E. (2000). Sanatta Çıplak. P: Sanat Kültür Antika Dergisi, sayı: 18.

Görsel 2. Marcus Vitruvius Pollio, "De architectura libri decem" adlı kitaptan bir görsel, 1624. <https://www.iberlibro.com/primera-edicion/Arquitectura-libri-Decem-Ten-Books-Architecture/16367067458/bd> Erişim Tarihi: 19.01.2022.

Görsel 3. Hans Holbein, "Ölü Mesih", 1521, 30,5x 200 cm. Corbin, A., Courtine, J., Vigarello, G. (2021). *Bedenin Tarihi 1*, çev. Saadet Özen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Görsel 4. Jean Auguste Dominique Ingres, "The Valpinçon Bather", 1808, Tuval üzerine Yağlı boya, 146 x 97,5 cm, Louvre, Paris. Gombrich, E. H. (2002) *Sanatın Öyküsü*, çev. Ömer Erduran-Erol Erduran, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Görsel 5. Pablo Picasso, "Avignonlu Kızlar", 1907, Tuval üzerine Yağlı boya, 243.9 x 233.7 cm. Museum Of Modern Art, New York. Krause, A. C. (2005). *Rönesanstan günümüze resim sanatının öyküsü*. Literatür Yayıncılık.

Görsel 6. Kiki Smith, İsimli, 1990, Balmumu, 198,1 x 181,6 x 54 cm <https://whitney.org/collection/works/7646>, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

Görsel 7. Kiki Smith, İsimli, 1992, Elle boyanmış Nepal kağıdı ile metilselülöz üzerine grafit, D.Daskalopoulos Koleksiyonu. Courtesy Musée cantonal des Beaux-Arts de Lausanne. <https://www.widewalls.ch/magazine/kiki-smith-exhibitions-pace-mcba>, Erişim Tarihi: 30. 04. 2021.

Görsel 8. Marc Quinn, "Et Resmi (Homeoplatik Beslenme)", 2013, Tuval Üzerine Yağlıboya, 279x419 cm. Ansen, S. (2014). "Eşikte", Marc Quinn Aklın Uykusu, ed. İlkyay Balıç, İstanbul: Ofset Yapımevi.

Görsel 9. Janine Antoni, "Kanal", 2015, Poliüretan Reçine, 68,6 x 38,1 x 38,1 cm. <http://www.janineantoni.net/#/to-channel/>, Erişim Tarihi: 03. 05. 2021.

Görsel 10. Emma Hopkins, "Geri Morgan'ı Gözlemlemek", Polyester üzerine yağlı ve renkli kurşun kalem, 42x29cm. <https://emmahopkinsartist.com/#/shoulder/>, Erişim Tarihi: 11. 05. 2021.

Görsel 11. Virginia Bersabe, "Uçurumun kenarında", 2017, Tuval üzerine yağlıboya, 150 x 220 cm. <https://viriniabersabe.com/arremembar/>, Erişim Tarihi: 15. 05. 2021.

Görsel 12. Magda Hueckel, "Obsesif Otoportreler", 2006, Jelatin gümüş baskılar + alüminyum + cam, 16,6x24,7 cm. <http://www.hueckel.com.pl/personal/184-non-obsessive-self-portraits>, Erişim Tarihi: 28. 05. 2021.